

Základy speciální pedagogiky 4 Specifické poruchy učení

Speciální pedagogika 2

PhDr. Ivana Márová, Ph.D.

Základní informace

▶ **Seminář**

- ▶ Výuka 25. 2.

▶ **Povinnosti v průběhu výuky**

- ▶ Aktivní účast

▶ **Ukončení**

- ▶ Zkouška
- ▶ Písemný test - 75% pro úspěšné absolvování

▶ **Kontakt**

- ▶ Marova@ped.muni.cz
- ▶ Konzultační hodiny: Út 10.30 - 11.30

Specifické poruchy učení

Definice

*„Poruchy učení jsou **souhrnným označením** různorodé skupiny poruch, které se projevují zřetelnými obtížemi při nabývání takových dovedností, jako je **mluvení, porozumění mluvené řeči, čtení, psaní, matematické usuzování nebo počítání**. Tyto poruchy jsou vlastní postiženému jedinci a předpokládají **dysfunkci centrálního nervového systému**. I když se porucha může vyskytovat **souběžně s jinými formami postižení** (jako např. smyslové vady, mentální retardace, sociální a emocionální poruchy) nebo souběžně s **jinými vlivy prostředí** (např. kulturní zvláštnosti, nedostatečná výuka, psychogenní činitelé), **není přímým následkem takových postižení nebo nepříznivých vlivů.**“*

Ortonova dyslektická společnost
Národní ústav zdraví Washington USA

Základní terminologie

► **Specifické poruchy učení**

*„Specifické vývojové poruchy učení jsou definovány jako **neschopnost naučit se číst, psát a počítat pomocí běžných výukových metod za průměrné inteligence a přiměřené sociokulturní příležitosti.**“*

Jucovičová, D., Žáková, H.

► **Vývojové poruchy**

- Objevují se jako vývojově podmíněný projev, přetrvávají až do dospělosti

► **Specifické poruchy**

- Projevují se charakteristickými rysy v období povinné školní docházky a to v oblastech čtení, psaní, pravopisu, počítání ....

- ▶ Ale i nedokonalou schopností vnímání (zrakového, sluchového) motorickými obtížemi, řečovými nedokonalostmi aj.

Terminologie

▶ **Nespecifické poruchy učení**

- ▶ Projevují se v důsledku smyslového postižení, opožděným vývojem intelektových dovedností, z důvodu nemoci, oslabeného zdravotního stavu, aj.

▶ **Didaktogenní specifické poruchy učení**

- ▶ Obtíže v nabývání dovedností čtení, psaní počítání z důvodu:
  - ▶ Špatného přístupu pedagoga k dítěti
  - ▶ Nevhodným výběrem, aplikací a užitím meto ve výuce počátečního čtení, psaní a počítání

▶ **Neverbální poruchy učení**

- ▶ Obtíže v prostorové orientaci
- ▶ Obtíže v sociální orientaci
- ▶ Nedostatek smyslu pro rytmus
- ▶ Narušený vývoj řeši - specifické asimilace, artikulační neobratnost, nerozumí nadsázce a ironii
- ▶ Méně smyslu pro humor

Požívané termíny

- ▶ V anglicky psané literatuře
  - ▶ Learning disabilities (Kirk, 1963)
  - ▶ Learning difficulties
  - ▶ Students at risk

- ▶ V české literatuře
  - ▶ Specifické poruchy učení (Matějček)
  - ▶ Vývojové poruchy učení
  - ▶ Specifické vývojové poruchy

- ▶ V německé literatuře
  - ▶ Lernbehinderte = žáci se mentálními schopnosti v hraničním pásmu či LMP (od 70. let 20. stol.)

Základní pojmy SPU

Historie péče o žáky s SPU

- ▶ **18. století**
  - ▶ Franz-Joseph Gall (1758 - 1828)
    - ▶ Rakouský lékař a patolog
    - ▶ Zakladatel FRENLOGIE
      - *Výstupky na lebce souvisí s duševními funkcemi a charakterovými vlastnostmi*

▶ Pierre Flourens (1794 - 1867)

▶ Odpůrce teorie

=> Motivace pro skutečné vědecké zkoumání řečových funkcí v mozku

▶ **19. století**

▶ Paul **Brock** (1861) - francouzský neurolog

▶ Místo v čelním laloku levé mozkové polokoule, které řídí **motorickou stránku řeči** = Brockovo motorické centrum řeči

▶ Poškození = ztráta schopnosti artikulovat a produkovat řeč

▶ Carl **Wernicke** (1874) - německý neurolog

▶ V blízkosti Brockova centra další centra, která jsou přednostně odpovědná za **porozumění mluvené řeči a obsahovou složku** mluveného projevu = Wernickeho sensorické centrum řeči

▶ Poškození = omezení schopnosti mluvit a rozumět řeči, úplná ztráta = afázie

▶ **Adolph Kussmaul** (1877) - první monografie o poruchách řeči

▶ **Slovní slepota** - Ztráta schopnosti číst při zachované dobré inteligence, dobrém zraku a neporušené řeči

▶ **Slovní hluchota** - ztráta schopnosti rozpoznávat slova

▶ **Rudolf Berlin** (1887)

▶ Německý oftalmolog

▶ Monografie *Eine besondere Art der Wortblindheit (Dyslexie)*

▶ **Anglie (1896)**

▶ Bádání v oblasti dyslexie - medicínské hledisko

▶ **James Hinshelwood**

▶ Oční chirurg

▶ 1900 - monografie o vrozené slovní slepotě

▶ 1917 - druhá monografie o vrozené slovní slepotě

▶ Popsal klinický obraz, naznačil genetické predispozice vzniku ve spojení s poškozením mozkových tkání v raném vývoji a navrhl terapeutická opatření

▶ **USA**

▶ **Samuel T. Orton (1879 - 1948)**

▶ Psychiatr, neurolog

▶ Popsal základní příznaky dyslexie - reverze písmen, slabik, slov/ obtíže s pravolevou orientací/ nevyhraněná lateralita/ funkční nedostatky CNS (r. 1925 první publikace)

▶ Rozšíření definice dyslexie = syndrom zahrnující obtíže v *řeči a jazyka a motorickém plánování*

▶ Publikace (1928; 1937) zahrnují teorie o vztahu vývojových poruch čtení a nejasné lateralitě hemisfér

▶ Uvedl koncept dyslexie v medicínské i edukační praxi

▶ The Orton Dyslexia Society = International Dyslexia Association

Historie péče o žáky s SPU

▶ **Antonín Heveroch - 1904**

- ▶ Článek *O jednostranné neschopnosti naučiti se čísti při znamenité paměti*
  - ▶ Případ 11 letého děvčete s vývojovou dyslexií
- ▶ Článek *Dítě neposeda*
  - ▶ Dítě s lehkou mozkovou dysfunkcí

▶ **Jiří Langmajer, Otakar Kučera (1952)**

- ▶ Dětské oddělení Psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě
- ▶ Nápravná péče o žáky s dyslexií
- ▶ 1954 - Dětská psychiatrická léčebna v Dolních Počernicích

▶ **Zdeněk Matějček**

- ▶ Třídy pro žáky s SPU - Fakultní dětská nemocnice Brno 1962
- ▶ 1966 publikace „Poruchy čtení a psaní“ - Z. Matějček, Z. Žlab, J. Jirásek
  - Od 70. let - směrnice MŠMT pro vzdělávání žáků se SPU

▶ **10. revize Mezinárodní klasifikace nemocí**

▶ **F80 - 89 Poruchy psychického vývoje**

- ▶ F81 Specifické vývojové poruchy školních dovedností
  - ▶ F81.0 Specifická porucha čtení
  - ▶ F81.1 Specifická porucha psaní
  - ▶ F81.2 Specifická porucha počítání
  - ▶ F81.3 Smíšená porucha školních dovedností
  - ▶ F81.8 Jiné vývojové poruchy školních dovedností
  - ▶ F81.9 Vývojová porucha školních dovedností
nespecifikovaná

LMD

Lehká Mozková dysfunkce

- ▶ Souhrnný název
- ▶ Heterogenní skupina lehkých odchylek mentálního vývoje dítěte na základě oslabení CNS
- ▶ Není přítomno mentální postižení
- ▶ Porucha častá u dětí s průměrnou až nadprůměrnou inteligencí
- ▶ Vede ke vzniku specifických poruch učení (SPU)
- ▶ Je spojena s termíny ADHD, ADD a ODD

- ▶ **Příznaky**
  - ▶ LMD = nemoc s řadou příčin a příznaků ovšem se společným původem v oslabení funkcí CNS
    - ▶ Dochází ke **snížení množství mozkové tkáně**, rozdílné uspořádání neuronů = snížený průtok krve = odchylky v elektrické aktivitě mozku

- ▶ **Poruchy chování - Impulzivita**
  - ▶ V podstatě netrpělivost, neschopnost vyčkat, časté skákání do řeči, překřikují jiné, neschopnost vyčkat pokynů, vrhají se do nebezpečných situací bez rozmyslu, pracovní morálka zmatečná

- ▶ **Poruchy chování - Hyperaktivita**
  - ▶ Neustály neklid, neschopnost setrvat v klidové poloze, nutkání k pohybu, poposedání, pobíhání, ...

▶ **Specifické poruchy učení**

- ▶ Dyslexie (porucha čtení), Dysgrafie (porucha psaní), Dysortografie (porucha pravopisu), Dyskalkulie (porucha početních dovedností)

▶ **Vývojové vady řeči**

- ▶ Ne za všechny může LMD. Děti s touto poruchou začínají vyslovovat první slova o něco později než jejich vrstevníci (zhruba po půl druhém roce života).
- ▶ Mezi zjevné příznaky - **zadrhávání, zaváhání** před každým slovem, **hledání slov** a jejich následné převedení do plynulé řeči, **poruchy artikulace**, aj.

▶ **Porucha pozornosti**

- ▶ Neschopnost dlouhodobé koncentrace, neuspořádaná, nepromyšlená chaotická práce, projevuje se všude

▶ **Zbrkllost, nespolehlivost**

- ▶ Ovšem nezáměrná. Nejsou schopni dokončit úkoly do konce, snadno se rozptýlí u práce, roztěkanost se projevuje i v hovoru (neudrží téma), neposlouchají, co říkají druzí

▶ **Poruchy motoriky - hrubé i jemné (celková neobratnost)**

▶ **Prudké změny emočního ladění**

- ▶ Případné úzkosti a deprese

Současná terminologie

▶ **ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder**

- ▶ Porucha pozornosti, impulzivita a hyperaktivita
- ▶ Riziková skupina dětí se sklony k antisociálnímu jednání
- ▶ Snížený výkon ve škole, agresivita, problémy při navazování kontaktu s

vrstevníky, nesnášenlivost, neschopnost podřídit se autoritě a obecně uznávaným pravidlům, agresivní řešení interpersonálních vztahů

▶ **ADD - Attention Deficit Disorder**

- ▶ Prostá porucha pozornosti bez projevu impulzivity a hyperaktivity
- ▶ Více obtíží v oblasti pozornosti a percepčně-motorických úkonech - denní snění, pomalost při provádění kognitivních operací a obtíže v navazování sociálních vztahů, ve školním prostředí úzkostné

▶ **ODD - Oppositional Defiant Disorders (60% mezi dětmi s ADHD)**

- ▶ Chlapci zejména mezi 9 - 10. rokem
- ▶ Extrémní fyzická agresivita, ztráta přizpůsobivosti, nadprůměrná nesnášenlivost, hádavost, oslabená sebekontrola, opakované odmítání plnění požadavků, mstivé, nedůtklivé děti

Etiologie SPU

O. Kučera

- ▶ výzkum dyslexie v PL Dolních Počernicích

(dle Matějčka 1987)

- Lehká mozková dysfunkce (dříve lehká mozková encefalopatie) 50 %
- Dědičnost (gen pro dyslexii) 20 %
- Hereditálně - encefalopatické 15 %

- Neurotická nebo nejasná etiologie 15 %

Současné teorie vzniku SPU

- **Biologicko - medicínská rovina**
  - **Genetické pojetí**
    - ▶ Předpokládá, že výskyt dyslexie má přímou souvislost s chromozomy 6 a 15
    - ▶ DYX1C1 - Gen pro dyslexii (objev univerzity z Helsinek)
    - ▶ Četnost dědičnosti pro dyslexii udává 50 - 60%
  - **Neurologické pojetí**
    - ▶ **Rozdíly mezi symetrií mozkových hemisfér** - neuroanatomické nepravidelnosti v oblasti mozkové kůry a odlišný objem mozkové tkáně
    - ▶ **Abnormality v aktivaci mozkových oblastí** při zpracování verbálních informací
    - ▶ **Odlišnosti ve vývoji mozkových struktur** = abnormální spojení mezi neurony mozkové kůry
    - ▶ **Odlišný poměr neurotransmiterů** - látek přenášejících informace - vzruchy - mezi neurony
  - **Mozečkový deficit**
    - ▶ Propojení mozečku s Brockovým motorickým centrem
    - ▶ Výzkumy prokazují spojitost mezi funkcí mozečku a dovednostmi číst a psát

- **Kognitivní rovina**
  - **Fonologický deficit**
    - ▶ Fonologie = nauka o funkci hlásek v jazyce
    - ▶ Většina dyslektiků má problémy ve fonologických procesech - obtíže ve fonologickém zpracování = ztížený nácvik čtení
    - ▶ Výzkumy potvrzují, že fonologický deficit je hlavní příčinou obtíží ve čtení = základ pro úspěšné intervence při nácviku čtení
  - **Deficit v procesu automatizace**
    - ▶ Bez dovednosti automatického čtení textu jedinec nemůže porozumět čtenému - vynakládá příliš mnoho energie na čtení = výpady pozornosti a rychlejší unavitelnost
  - **Deficit v oblasti paměti**
    - ▶ Paměť je nezbytnou součástí učení
    - ▶ Slabá paměť v předškolním věku - pozdější obtíže ve čtení a psaní
    - ▶ Krátkodobá paměť - vizuální, sekvenční (pořadí), verbální (uchování slov)
    - ▶ Dlouhodobá paměť - vědomosti grafického tvaru písma a výslovnost hlásek

Současné teorie vzniku SPU

- **Sociální přístup**
  - **Vnější příčiny SPU**
    - ▶ Rodinné prostředí
    - ▶ Podmínky školního prostředí

- ▶ Vliv rodiny se uplatňuje zejména při formování vlastností, které se týkají obsahové stránky čtení - rozsah slovníku, gramatika
- ▶ Deficit v sociální oblasti narušuje dovednosti více než SPU - ovlivňuje život jedince ve škole i doma
- ▶ Je třeba mít vždy komplexní pohled na žáka

Předškolní věk a dílčí funkce

- ▶ U dětí předškolního věku lze zaznamenávat některé projevy - deficity - které se mohou stát rizikovými faktory z hlediska SPU

Bartoňová, M. 2012

▶ **Screening SPU**

- ▶ Vyšetření dětí předškolního věku a po nástupu do vzdělání
- ▶ Zkoumání rizikových faktorů

▶ **Dílčí funkce**

- ▶ Bazální funkce, které se rozvíjejí s psychomotorickým zráním dítěte
- ▶ Základní funkce umožňující diferenciaci, rozvoj řeči a myšlení.

Projevy deficitů dílčích funkcí

B. Sindelarová

- ▶ Schopnost dítěte zaměřit se na důležité informace, tedy schopnost *diferenciace pozadí a figury nebo zaměření pozornosti*

- ▶ Schopnost rozlišovat věci podobné od věcí totožných, analyzovat celek na části, tedy *schopnost optické a akustické diferenciacce a členění jako funkce vnímání*
- ▶ Schopnosti spojit obraz viděný se slovem slyšeným, nutné k naučení písmen (tvar a zvuk hlásky), tedy *funkce intermodálního kódování*
- ▶ Schopnost zapamatovat si viděné, slyšené, krátkodobě, dlouhodobě, *schopnost optické, akustické a intermodální krátkodobé a dlouhodobé paměti*
- ▶ Schopnost správně vnímat a pochopit jevy, tak, jak po sobě následují a tak plánovat a koordinovat své jednání, tedy *schopnost seriality*, na níž je založena schopnost předjímání - *anticipace*
- ▶ Schopnost orientovat se na vlastním těle a v prostoru, tedy prostorové vztahy mezi předměty a jevy - *úroveň vývoje vnímání schématu těla a orientace v prostoru*

Testy a preventivní programy

- ▶ **Prediktivní baterie testů**
  - ▶ Předvídá obtíže ve čtení (Lazarová, B. 2000)
- ▶ **Sheffieldský screeningový test diagnostiky dyslexie**
  - ▶ Pro děti předškolního věku (Zelinková, O. 2003)
  - ▶ Sleduje vývoj sluchového vnímání a rýmování, jemné motoriky a tělesné stability, paměť a schopnost kopírování tvarů
- ▶ **Škála rizika dyslexie**
  - ▶ Bogdanowicz, M. 2003
  - ▶ Sleduje motoriku, senzomotoriku, laterality, prostorovou orientaci a orientaci na tělesném schématu, zrakovou pozornost, paměť a vývoj řeči

- ▶ Chybí sluchová diferenciacce
- ▶ **Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky**
  - ▶ Kucharská, A., Švancarová, D. 2001
  - ▶ Sleduje zrakové a sluchové vnímání, motoriku, artikulační neobratnost, smysl pro rým a rytmus
- ▶ **Předcházíme poruchám učení – B. Sindelarová (2003)**
  - ▶ Soubor cvičení pro děti předškolního věku a v první třídě

Základní pojmy SPU

Dyslexie

- ▶ Specifická porucha čtení projevující se **neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami**
- ▶ Obtíže v rozpoznávání a zapamatování si jednotlivých písmen, rozlišování tvarově a zvukově podobných. Obtížně spojuje slabiky ve slova a obtížné čtení.
- ▶ Porucha **postihuje** rychlost, techniku čtení, chybovost a porozumění čtenému textu
- ▶ **Projevy** (vybrané):
  - ▶ Záměna jednoslabičných nebo krátkých slov
  - ▶ Záměna tvarově podobných písmen, vizuální záměna (d-b, t-j)
  - ▶ Záměny písmen podobných tvarově i zvukově (a-i,s-š)
  - ▶ Záměny jedné nebo více slabik ve slově
  - ▶ Inverze (převrácení sledu písmen rád-dar, sem-mes)

- ▶ Rychlost
- ▶ Chybovost
- ▶ Technika čtení
- ▶ Porozumění

Dysgrafie

- ▶ **Specifická porucha grafického projevu**, postihuje zejména celkovou úpravu písemného projevu, osvojování a napodobování jednotlivých písmen, spojení hlásek, řazení písmen.
- ▶ **Projevy**
  - ▶ **Celkově neupravený písemný projev**
  - ▶ **Porucha tvarů** - nedodrží tvary, komolí je, nepamatuje si správný postup,
  - ▶ **Porucha tahu** - viditelné napojování písmen, písmo neúhledné, mívá zkrácený sklon, křečovitě držení, ...
  - ▶ **Porucha vztahu** - nedokáže psát písmena ve správném poměru, některá nepřírozeně veliká/malá, ...
  - ▶ Písmo pomalé, namáhavé, nepřírozená pozice při psaní
  - ▶ Úroveň písemného projevu neodpovídá celkovým schopnostem žáka

Dysortografie

- ▶ **Specifická porucha pravopisu**, často ve spojení s dyslexií
- ▶ Projevuje se specifickými dysortografickými chybami a obtížemi při osvojování a

aplikací gramatiky

▶ **Specifické dysortografické chyby**

- ▶ Rozlišování krátkých/dlouhých samohlásek
- ▶ Rozlišování měkkých/tvrdých slabik - dy,ty,ny/di,ti,ni
- ▶ Rozlišování sykavek
- ▶ Vynechávání písmen, slabik, nezvládnutí hranice slov
- ▶ Způsobeno nedostatečnou sluchovou diferenciací, vnímáním rytmu, chápáním obsahu slov

▶ **Chyby v aplikaci gramatických pravidel**

- ▶ Ovlivněny nedostatečným rozvojem řeči, jazykového citu

Dyskalkulie

- ▶ **Specifická porucha matematických schopností**, týkajících se zejména zvládnutí základních početních operací.
- ▶ **Matematické dovednosti** = propojení verbálních dovedností (ovládání psané, čtené řeči), prostorového vnímání, usuzování (logika), numerickými dovednostmi aj.
- ▶ Upřednostnění názorných pomůcek a konkrétních představ

Dyskalkulie - Typy

- ▶ **Praktognostická** = narušení matematické manipulace s předměty nebo nakreslenými symboly (přidávání, ubírání, rozklad, porovnávání). Nepochopení

pojmu číslo, **neschopnost seřadit předměty dle velikosti, diferencovat** geometrické tvary. Selhávání při rozmístění figur v prostoru. Neschopnost ukazovat na počítané předměty a správně je třídit.

- ▶ **Verbální** = problémy při **označování množství a počtu předmětů**, operačních znaků, matematických úkonů. Neschopnost **vyjmenovat řadu čísel** (od nejmenšího k největšímu a naopak, sudá-lichá), potíže se slovním označením počtu předmětů (12 čte jako 21, nepochopení pojmu „o tři více, třikrát více“).
- ▶ **Lexická** = **neschopnost číst číslice, čísla, operační symboly**. V nejtěžších případech neschopnost přečíst izolované číslice a operační znaky. Při lehčí formě obtíže se **čtením vícemístných čísel** s nulami uprostřed nebo psaná svisle. Záměna tvarově podobných číslic, římských číslic. **Problémem jsou zlomky a desetinná čísla**. Příčinou jsou obtíže ve zrakovém vnímání, orientaci v prostoru, zvláště pravolevé orientaci.
- ▶ **Grafická** = neschopnost **psát matematické znaky**. Problémy při **číselném diktátu, přepisu**, při **psaní vícemístných čísel**, psaní v opačném pořadí, vynechání nuly. Problém s psáním řad čísel pod sebe, zápis je neúhledný. **Obtíže při rýsování**. Časté zrcadlové psaní číslic.
- ▶ **Operační** = porucha **schopnosti provádět matematické operace (sčítat, odčítat, násobit, dělit)**. Záměna desítek a jednotek při sčítání, záměny čitatele a jmenovatele. Nedostatečné osvojení násobilky (pomocí prstů, sčítáním). Potíže s písemnými algoritmy, počítáním s přechodem přes desítku.

Ideognostická = **porucha v chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi** ($4 = 3+1$, $4 = 2 \times 2$), obtíže s řešením slovních úloh (převedení zadání do systému matematického zápisu).

▶ **Dyspinxie**

- ▶ Specifická porucha kresebného projevu
- ▶ Obtíže spojeny s LMD (Matějček, 1995)
- ▶ Dítě neobratné při práci s tužkou, tahy jsou nejisté, křečovitě
- ▶ Dítě neumí přenést vlastní představy na papír
- ▶ Kresebný projev velmi jednoduchý, dítě není schopné napodobit jednoduché kresebné tahy
- ▶ Obtíže s perspektivou - vliv na výuku v ostatních předmětech
- ▶ Často se objevuje provázaně s dyslexií a dalšími SPU

▶ **Dysmúzie**

- ▶ Specifická porucha vnímání a reprodukce hudby, neschopnost rozpoznat tóny
- ▶ Méně zmiňovaná - malé důsledky pro sociální začlenění žáka
- ▶ Narušení složky expresivní (nedokáže reprodukovat melodie) popř. složky receptivní (žák nerozpozná hudební nástroje tóny, apod.)

▶ **Dyspraxie**

- ▶ Specifická porucha motorických funkcí
- ▶ Úroveň motorických funkcí vzhledem k věku nižší - problém s osvojením komplexních pohybů
- ▶ Obtíže s napodobením pohybu, hrubá motorika opožděná = opožděná i jemná
- ▶ Děti neobratné, obtíže se sebeobsluhou, psaním, motorický neklid, špatná koordinace těla
- ▶ **Obtíže v hrubé motorice** - hození/chycení míče, kopnutí, běh, skákání
- ▶ **Obtíže v jemné motorice** - motorika rukou, kresba, písmo sebeobsluha

(oblékání, zavazování tkaniček, uchopení předmětů), konstrukční hry

- ▶ **Omezení v oromotorice** - žvýkání, polykání, artikulace
- ▶ **Omezení v okulomotorice** - pohled do strany - dítě otáčí celou hlavu

Depistáž

- ▶ Předškolní věk

Depistáž žáků se SPU

Depistáž = vyhledávání žáků s SPU:

Provádí učitel po nástupu dítěte do ZŠ - 1. třída

Základní diagnostika probíhá v:

- **Pedagogicko-psychologické poradně (PPP).**
- **Speciálně-pedagogickém centru (SPC).**
- **Středisku výchovné péče (SVP).**

Postup pedagoga při práci s žákem s SPU

- ▶ **IPPP (2007) - Třístupňový model podpory žáka (3MP)**
- ▶ **1. stupeň péče - Individualizovaná pomoc učitele**
  - ▶ Předpokládá se okamžitá intervence učitele při zjištění obtíží
  - ▶ Učitel musí dobře ovládat metodiku čtení/psaní/počítání
  - ▶ Pravidelné konzultace s rodinou, vysvětlení postupů a jejich aplikace
  - ▶ Okamžitá intervence má za cíl minimalizovat/eliminovat výukové obtíže
  - ▶ Min. 3 měsíce (opt. 6 měsíce)
  - ▶ Pokud nedojde ke zlepšení - 2. stupeň

- ▶ **2. stupeň péče - Plán pedagogické podpory**
  - ▶ Pedagog konzultuje výukové obtíže s pracovníkem školního poradenského pracoviště i školským poradenským zařízením
  - ▶ Pedagog se nechává metodicky vést
  - ▶ Na základě konzultací vypracován Plán pedagogické podpory
  - ▶ Intenzivní působení 3 - 6 měsíců
  - ▶ Pokud nedojde ke zlepšení - žádost o komplexní diagnostiku
- ▶ **3. stupeň - Specializovaná intervence na odborném pracovišti, individuální vzdělávací program**
  - ▶ Komplexní diagnostika - možné stanovení diagnózy
  - ▶ Komplexní reedukační péče, doporučení integrace a vypracování IVP

DIAGNOSTIKA V 1. ROČNÍKU

- ▶ První ročník je klíčovým obdobím pro rozvoj osobnosti dítěte, formování jeho vztahu ke škole a vzdělávání jako celku.
- ▶ Je pozitivním zjištěním, že většina učitelů je seznámena s pojmem poruchy učení, na druhé straně je negativním rysem **přílišné zaměření pozornosti na vyhledávání žáků s dyslexií již v prvním pololetí 1. ročníku a výzvy k návštěvě PPP.**
- ▶ Explorace ve třídě
  - ▶ Se souhlasem rodičů na požádání PPP školní dotazník

Explorace v běžné třídě

- ▶ Učitel provádí ped. diagnostiku se zaměřením na úroveň vědomostí a psychických funkcí

- ▶ Zaměřuje se na zvláštnosti, které jsou projevem SPU:
  - ▶ *úroveň čtení, úroveň psaní a pravopisu, úroveň počítání*
  - ▶ *soustředění*
  - ▶ *sluchové vnímání, reprodukce rytmu*
  - ▶ *zrakové vnímání*
  - ▶ *řeč*
  - ▶ *orientace v prostoru, pravolevá orientace*
  - ▶ *chování, postavení v kolektivu, rodinné prostředí, způsob výchovy*

Školní dotazník

- ▶ Součástí diagnostiky, vyplňuje učitel, podklad pro PPP
- ▶ **Obsah**
  - ▶ Údaje o žákovi
  - ▶ Prospěch podle posledního vysvědčení
  - ▶ Obtíže ve čtení, psaní, počítání, ostatní předměty
  - ▶ Řeč
  - ▶ Práceschopnost
  - ▶ Chování, případné poruchy (hyperaktivita, agresivita, atd.)
  - ▶ Vztah k vrstevníkům, vztah ke školní práci
  - ▶ Rodina, zdravotní stav, opatření

Diagnostika SPU

- ▶ Uskutečňuje se v Pedagogicko-psychologické poradně (PPP)

▶ Úvodní vyšetření

- ▶ rozhovor s rodiči, rozhovor s učitelem, popřípadě školní dotazník, rozhovor s dítětem ⇒
- ▶ **osobní anamnéza (OA)**
- ▶ **rodinná anamnéza (RA)**
- ▶ **anamnéza prostředí**

▶ Diagnostické prostředky

- ▶ speciální zkoušky vypovídající o intelektové úrovni dítěte a výkonech v jednotlivých oblastech percepce
- ▶ Žákovské práce

Odborníci diagnostiky

▶ Speciální pedagog

- ▶ analýza ped. údajů
- ▶ vyšetření výukové úrovně, vyšetření percepčně-kognitivních zkoušek, školní dotazník

▶ Psycholog

- ▶ stanovení úrovně rozumových schopností - vyšetření inteligence pomocí standardizovaných testů
- ▶ odhalení nepravé dyslexie = *pseudodyslexie* → *diferenciální diagnostika*
- ▶ **Pražský dětský Wechslerův test (PDW test),**
- ▶ **Ravenovy progresivní matice**

► Další specialisté

- neurolog, foniatr, oftalmolog, pediatr

Diagnostické zkoušky

- Vyšetření výkonu čtení.
- Úroveň písemného projevu.
- Úroveň matematických schopností.
- Poruchy sluchového vnímání.
- Poruchy zrakového vnímání.
- Vyšetření laterality.
- Poruchy vnímání prostorové orientace.
- Vyšetření představy prostoru.
- Vnímání časové posloupnosti.

1. Vyšetření výkonu čtení

► **MATĚJČEK a kol. (1987) - Čtenářský kvocient**

- **rychlost čtení** - čtenářský kvocient (ČQ), 60-70 slov/1 min., rozdíl IQ a ČQ více než 20 bodů ⇒ první kritérium (*diskrepanční kritérium*),
- **porozumění textu** - vyvrcholením čtenářské dovednosti,
- **chování při čtení** - neklid, úzkost, dýchání, *dvojí čtení*, záměny písmen, hláskování, slabikování.

2. Úroveň písemného projevu

- ▶ Rozbor školních sešitů, diktátů, opisů, přepisů,
- ▶ Hodnotí se kvalitativní i kvantitativní znaky písemného projevu: **tvar písma, dodržování lineatury, chování při psaní,**
- ▶ Hodnocení ve vztahu ke čtení:
  - komolení slov, přehazování, záměna písmen,
  - vynechání diakritických znamének,
  - chyby v měkčení,
  - problémy v zápisu matematických symbolů.

3. Úroveň matematických schopností

- ▶ Psychodiagnostika Brno - Baterie testů, NOVÁK:
  - Barevná kalkule,
  - Kalkule IV.,
  - Číselný trojúhelník,
  - Rey-Ostheriethova komplexní figura.
- ▶ matematická paměť, pořadí čísel, orientace v prostoru, čtení a psaní číslic, matematické operace, porozumění.

4. Sluchové vnímání

- ▶ sluchová analýza a syntéza textu je předpokladem pro psaní,
- ▶ **Matějčkova zkouška sluchové analýzy a syntézy** (rozklad slova na hlásky a naopak),

- ▶ **Matějčkova zkouška sluchové diferenciacce** (rozdíl mezi dvojicí nesmyslných slov, *flaš-klaš*),
- ▶ **Vyšetření vnímání měkkých a tvrdých hlásek** (schody-hadi).

5. Zrakové vnímání a laterality

▶ 5. Poruchy zrakového vnímání

- ▶ **EDFELDOVA Reverzní zkouška** - zraková percepce tvarů.
- ▶ Zkouška **M. FROSTIGOVÉ** - zjištění vizuomotorické koordinace

▶ 6. Vyšetření laterality

- ▶ **ŽLABOVA a MATĚJČKOVA** zkouška laterality (1972) - vztah mezi lateralitou oka - ruky

6. Prostorová/Pravolevá orientace

7. Poruchy vnímání prostorové orientace

- ▶ Závisí na zrakové, sluchové a kinetické percepci
- ▶ **ŽLABŮV test orientace vpravo - vlevo** z jeho Souboru specifických zkoušek.

8. Vyšetření představy v prostoru

- ▶ **ŽLABOVA** zkouška vpravo - vlevo,
- ▶ **REYOVA** komplexní figura - od 8 let.

9. Vnímání časové posloupnosti

- ▶ Vizuální percepce času
- ▶ Sluchové vnímání - **ŽLABOVA** zkouška reprodukce rytmu

Kritéria pro přidělení diagnózy SPU

- ▶ Předpokladem přidělení diagnózy:
  - ▶ Přetrvávající výrazné výukové obtíže a doložená pedagogická intervence
- ▶ Doba diagnostiky, residence obtíží
- ▶ Kognitivní oblast
- ▶ Školní výkonnost
- ▶ Percepčně motorické a řečové schopnosti
- ▶ Diferenciální diagnostika
- ▶ Typologie SPU

Legislativa a vzdělávací politika ČR

Legislativa vzdělávací politiky ČR

Mezinárodní deklarace

- ▶ **Deklarace ze Salamanky a Akční rámec vzdělávání (1994)**
- ▶ **Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (OSN 2006; v ČR 2009)**
- ▶ **Úmluva o právech dítěte**

Vzdělávací politika ČR

- ▶ **Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020**
  - Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR na období 2015 - 2020
  - Rámec vývoje vysokého školství do roku 2020
  - Strategie digitálního vzdělávání

- Akční plán inkluzivního vzdělávání 2016 – 2018
- A další ...
- **Kurikulum**

Legislativa vzdělávací politiky ČR

- ▶ **Ústava** (Listina základních práv a svobod)
- ▶ **Zákon č. 561/2004 Sb.** o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)
- ▶ **Vyhláška č. 72/2005 Sb.** o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních v aktuálním znění
- ▶ **Vyhláška č. 73/2005 Sb.** o vzdělávání dětí, žáků, studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků, studentů mimořádně nadaných ve znění vyhlášky č. 147/2011 Sb. - NEPLATNÁ
- ▶ **Vyhláška č. 13/2005 Sb.** o středním vzdělávání
- ▶ **Vyhláška č. 14/2005 Sb.** o předškolním vzdělávání
- ▶ **Vyhláška č. 48/2005 Sb.** o základním vzdělávání
- ▶ Další nařízení vlády

Legislativa vzdělávací politiky ČR

Nově upraveno

- **Zákon č. 561/2004 Sb.** o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon)
  - **Ve znění zákona č. 82/2015 Sb.**

- Vyhláška 72/2005 Sb. ve znění vyhlášky č. 197/2016 Sb.
- Zrušení vyhlášky č. 73/2005 Sb. ve znění pozdějších předpisů a její nahrazení
  - Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných

Podmínky vzdělávání a intervence

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání

- ▶ **Vymezuje**
  - ▶ Klíčové kompetence (6)
  - ▶ Vzdělávací oblasti (9)
  - ▶ Průřezová témata (6)
- ▶ **ŠVP je upraveno dle potřeb žáků se ZP/ZV**
  - ▶ Možnost zřízení speciálních vyučovacích hodin
  - ▶ Předměty speciálně-pedagogické péče
  - ▶ Současně je uvedeno, jaké kompenzační pomůcky, speciální učebnice, apod. budou použity
  - ▶ Vyšší časové dotace
  - ▶ Úprava očekávaných výstupů - reálné a splnitelné
  - ▶ Možnost využití asistenta pedagoga

Úprava obsahu vzdělávání

- ▶ Obsah vzdělávání žáků s SPU se nijak výrazně **neliší** od obsahů majority
- ▶ **Nezbytný** kvalifikovaný personál, vhodné podmínky vzdělávání, spolupráce s

poradenským centrem

- ▶ Nutnost posilování dovedností čtení a psaní, schopnosti porozumět textu, práce s učebnicí, didaktickým materiálem
- ▶ **Kompetence k učení a řešení problémů** ovlivněny
  - ▶ Podporovat koncentraci, „potlačovat“ hyperaktivitu, impulzivitu
- ▶ **Komunikace** = obtíže při písemné komunikaci
  - ▶ Zásaditost nápravy čtení, psaní a pravopisu
- ▶ **SPU = podávané výkony neodpovídají rozumové úrovni**
  - ▶ Hyperaktivita, nesoustředěnost, impulzivita, zhoršená koordinace

Formy vzdělávání a podpory žáků s SPU

- ▶ **Podpora v rámci vyučování učitelem kmenové třídy**
  - ▶ U žáků s mírnějšími poruchami
- ▶ **Integrace žáka s SPU v běžné třídě**
  - ▶ Těžší stupeň poruchy
- ▶ **Individuální podpora učitelem**
  - ▶ Podpora speciálního pedagoga/školního psychologa formou dyslektických kroužků, reedukační péče
- ▶ **Skupiny individuální podpory při základních školách**
  - ▶ Nejefektivnější
  - ▶ Často se jedná o integrované žáky kmenové třídy - odcházejí na vybrané předměty do třídy speciálního pedagoga
- ▶ **Speciální třídy pro žáky se specifickými poruchami učení**
  - ▶ Třídy zřízené na základě odst.9, §16 Školského zákona

- ▶ Třídy se zřizují při ZŠ pro žáky, u nichž jsou diagnostikovány SPU a preferují individuální přístup společně s reedukační péčí
- ▶ **Základní škola pro žáky se specifickými poruchami učení**
  - ▶ Školy zřízené na základě odst.9, §16 Školského zákona
  - ▶ Reedukační přístup v celém vyučovacím procesu
- ▶ **Třídy při dětských psychiatrických léčebnách**
  - ▶ Žáci s těžkými stupni SPU společně s kombinací poruchy pozornosti
  - ▶ Terapeutická a medicínská podpora
- ▶ **Individuální a skupinová podpory v pedagogicko-psychologické poradně (PPP)**
  - ▶ Reedukace v rámci edukativních a stimulačních skupin
  - ▶ Popř. individuální náprava

Individuální vzdělávací plán

- ▶ v. č. 27/2016 Sb.
- ▶ Umožňuje upravit vzdělávání pro žáky s SPU tak, aby bylo dosahováno souladu mezi vzdělávacími požadavky a skutečnými možnostmi
- ▶ Povoluje **ředitel školy** s písemným doporučením školského poradenského zařízení na žádost jeho zákonného zástupce
- ▶ IVP vychází z **učebních dokumentů školy**
- ▶ Musí být vypracován **nejlépe před nástupem žáka do školy**, nejpozději 1 měsíc po nástupu
- ▶ V průběhu celého školního roku může být upravován podle potřeb
- ▶ Za vypracování odpovídá ředitel
  - ▶ Podílí se učitelé daných předmětů pro něž je IVP vypracováváno, rodiče i žák

samotný

- ▶ Školské poradenské zařízení poskytuje podporu a vyhodnocuje dodržování stanovených postupů a opatření

Intervence u žáků s SPU

Strategie práce s žáky s SPU

▶ **Vztahy**

- ▶ Žáci s SPU se musí cítit emocionálně přijati
- ▶ Nutnost posilování sebevědomí
- ▶ Mluvit s žákem o příčinách selhávání
- ▶ Podpora tvořivosti

▶ **Konzultace s rodiči**

- ▶ Rodiče často mívají pocit viny
- ▶ Nutno objasnit emocionální stav dítěte - selhání, snížené sebehodnocení, neschopnost vyjádřit pocity
- ▶ Nezbytná vzájemná spolupráce

▶ **Výkonnost**

- ▶ Chyby nesmí být brány jako negativní prvek, ale nutná součást učebního procesu
- ▶ Analýzy silných stránek dítěte a jejich využití

Strategie přístupů k vzrůstající pozornosti

- ▶ Pozornost zaměřena k nesprávnému podnětu
- ▶ Zahájení pozornosti
  - ▶ Pohotovost, připravenost a motivace k výuce
- ▶ Zaměření pozornosti

- ▶ Bdělost a dostatek energie
- ▶ Studenti s ADHD si musí osvojit správné strategie pozornosti (jak zaměřit), rozvažovat, být pohotoví, umět vyslechnout otázku ještě před samotnou odpovědí
- ▶ Udržení pozornosti
  - ▶ Vyžaduje koncentraci po dostatečně dlouhou dobu
  - ▶ Schopnost udržení je nutná pro získání důležitých informací

Strategie přístupu k zvládnání impulzivity a hyperaktivity

Strategie přístupu při zvládnání hyperaktivity a impulzivity

- ▶ Uzpůsobení kurikula
  - ▶ Aktivní činnosti udrží jejich pozornost + zvýší motivaci
- ▶ Schopnost čekat
  - ▶ Poskytovat verbální a motorické odpovědi, zatímco čekají
  - ▶ Stručné přesné informace při řešení jednoduchých úkolů
- ▶ Jasná časová organizace
  - ▶ Krátké požadavky, redukovat množství činností
  - ▶ Střídání pohybových úkolů s úkoly statickým
- ▶ Možnost pohybu při vyučování
- ▶ Zařazování pauz mezi činnostmi

Žáci/studenti s SPU

Dospívající žáci s SPU

- ▶ **Rozmanité kulturní a jazykové prostředí**

- ▶ **Pasivní učení**
- ▶ **Nízké sebehodnocení**
- ▶ **Sociální problémy a problémy v chování**
- ▶ **Poruchy pozornosti**
- ▶ **Nedostatek motivace**

Komunikace žáků s SPU

- ▶ **Žáci s SPU často používají k získání pozornosti nevhodné způsoby**
  - ▶ Pokřikování po třídě, stále opakují jméno učitele, aj.)
- ▶ **Úroveň reakcí v komunikaci je nižší, než odpovídá věku**
  - ▶ Preference neverbálních projevů, snížený zájem o komunikaci
- ▶ **Interakce žáka je v oblasti rozsahu, obsahu a účinnosti problematictější**
- ▶ Pokud žáci s SPU žádají o pomoc/podporu, mohou **selhávat ve schopnosti vyjádřit, co přesně potřebují**
- ▶ **Menší tendence ptát se** pro získání dalších informací
- ▶ Problematické ukotvení komunikačních návyků - **pozdrav**
- ▶ Při vyprávění, sdílení obsahů, se může projevit snížený zájem, nejistota, malá pozornost a zájem věnovaný sdělení
  - ▶ Obsahově se věnují ve sdělení např. jen části děje, zmiňují osoby bez kontextu
- ▶ V oblasti interakce a **konverzace** je třeba žáky s SPU **více podněcovat**
- ▶ **Selhávání v pojmenování předmětů**
- ▶ Více pozornosti věnují **vulgarismům**

- ▶ Neshody s kamarády řeší často neverbálně - strkáním, bitím

Specifický logopedický nález

- ▶ Poruchy řeči a jejího vývoje - symptom LMD!
  - ▶ Z. Žlab - 52 % dětí ve věku 6 - 14 let s LMD přítomna NKS (N=700)
- ▶ Specifický logopedický nález zahrnuje:
  - ▶ **Artikulační neobratnost**
    - ▶ Žák umí tvořit hlásky/slova, artikulace je však namáhavá, těžkopádná, neobratná a často méně srozumitelná
  - ▶ **Specifické asimilace**
    - ▶ Postihují sykavky (cvrci, čvrtci namísto cvrčci)
    - ▶ Tvrdé a měkké hlásky (prázniny namísto prázdniny; nyní namísto nyní)
    - ▶ Problém se správnou výslovností hlásek ve slově, byť samostatně je vyslovit umí (šešity, susenky, šušenky)
- ▶ U žáků 2. stupně ZŠ
  - ▶ Problémy při vyslovování pojmu př: mnohoúhelník, meteorologický, polyvinylchlorid, etc.
  - ▶ Žák může působit, že si dělá legraci, není však schopen obtíž překonat
- ▶ Nález se promítá do psaní - Specifické dysortografické chyby

Výuka cizího jazyka u žáků s SPU

- ▶ V učebních plánech je zařazen cizí jazyk od 3./4. třídy
  - ▶ Školy dále zařazují druhý cizí jazyk od 7./8. třídy
- ▶ Ne vždy má žák s SPU obtíže při osvojování cizího jazyka
- ▶ Výběr jazyka je individuální

- ▶ Němčina problematické členy podstatných jmen, složená slova
- ▶ V angličtině zvuková a grafická stránka jazyka
- ▶ **Při rozhodování je důležitý:**
  - ▶ Typ dyslexie
    - ▶ Levohemisférová (čtou s porozuměním, domýšlejí text) - lepší v angličtině
    - ▶ Pravochemisférová (slabikují, přesné čtení) - lepší v němčině
  - ▶ Zájem o výuku (práce na PC - hry - pozitivně ovlivňují zájem)
  - ▶ Osobnost učitele (metodická zdatnost, přístup k výuce)
  - ▶ Bydliště (příhraniční oblasti - němčina)
  - ▶ Negativní transfer (je vhodné volit výrazně rozdílné jazyky: ne Rj a Čj)
  - ▶ Využití znalostí rodičů (nemusí být vždy přínosné)

Projevy obtíží při osvojování cizího jazyka

- ▶ **Čtení**
- ▶ **Psaní**
- ▶ **Řeč**
- ▶ **Porozumění mluvené řeči**
- ▶ **Artikulace**
- ▶ **Jazykový cit a gramatická pravidla**
- ▶ **Pracovní paměť**
- ▶ **Automatizace**
- ▶ **Motorika a prostorová orientace**

Principy vyučování cizího jazyka

- ▶ Multisenzoriální vyučování
- ▶ Komunikativní přístup
- ▶ Strukturovaný postup
- ▶ Sekvenční postup
- ▶ Kumulativní princip
- ▶ Respektování individuality dítěte
- ▶ Respektování stylů učení
- ▶ Mateřská metoda

Hodnocení žáka s SPU

- ▶ Z. č. 561/2004 Školský zákon
  - ▶ Hodnocení: Klasifikace / Slovní hodnocení / Kombinace způsobů
- ▶ Hodnocení poskytuje zpětnou vazbu, která by měla žáka motivovat ke zlepšení - zároveň však také ocenit snahu žáka
- ▶ **Zásady hodnocení u žáků s SPU:**
  - ▶ Hodnocení by mělo být pozitivně motivační a objektivní
  - ▶ Reflektuje, co žák zvládnul
  - ▶ Jak žák dovede zpracovat a požit již osvojené strategie a postupy řešení
  - ▶ Hodnocení postupu a zlepšení
  - ▶ Vymezení chybovosti
- ▶ **Slovní hodnocení**
  - ▶ Umožňuje postihnout celkový vývoj dovedností žáka

- ▶ Lze naznačit směr vývoje žáka

Profesní orientace a dospělost s SPU

- ▶ U některých žáků s SPU se podaří obtíže překonat a pokračují ve vzdělávání bez výrazných obtíží. Častěji obtíže přetrvávají.
- ▶ Student s SPU na střední škole
  - ▶ Problémy v organizaci práce
  - ▶ Nižší schopnost psát souvislé texty (projekty, referáty, eseje, apod.)
  - ▶ Nesprávné pracovní návyky (učení drilem, ...)
- ▶ Vhodné kompenzační postupy
  - ▶ Vyšší časové dotace úkolů, testů, zkoušek (cca 25 %)
  - ▶ Využívání multisenzoriálního přístupu (práce s PC)
  - ▶ Při zkouškách může být přítomen facilitátor (osoba předčítající text, otázky, popř. zapisuje odpovědi)
  - ▶ Otázky ke zkoušce (úkoly) může student dostávat nahrané
  - ▶ Alternativní formy zkoušení, hodnocení, metody práce

Profesní orientace a dospělost s SPU

- ▶ **Terciární vzdělávání**
  - ▶ Klade vyšší nároky na samostatnost studenta
  - ▶ Menší kontakt s vyučujícím, nutnost práce s rozmanitými texty
  - ▶ Podpora např. ze strany center podpory (Teirésias)
- ▶ Potenciální zvýhodnění žáků s SPU na VŠ
  - ▶ Prodloužení doby studia

- ▶ Uzpůsobení metod vzdělávání
  - ▶ Náhradní plnění předmětů
  - ▶ Úprava způsobů absolvování zkoušek
  - ▶ Vyšší časové dotace při zpracování zkoušky
  - ▶ Poznámky elektronickou formou, aj.
- ▶ V rámci profese mohou přetrvávat obtíže v :
- ▶ Časové organizaci činností (pracovní úkoly, sebeorganizace, ...)
  - ▶ Zvládání více paralelních úkolů
  - ▶ Vytváření a udržování sociálních vazeb (i mimo pracoviště)

Faktory ovlivňující edukaci

1. Deficity v sociálních dovednostech

- ▶ **Nízká úroveň sociální percepce**
- ▶ **Nedostatek soudnosti**
- ▶ **Obtíže v odhadování citů druhých**
- ▶ **Obtíže v socializaci a získávání přátel**

2. Emocionální obtíže žáků s SPU

- ▶ **Nízké sebehodnocení**
- ▶ **Úzkost**
- ▶ **Úroveň resilience**

Výchovný styl rodiny

▶ **Rodina**

- ▶ Primární sociální skupina
- ▶ Hlavní výchovný činitel, dominantní pro socializaci dítěte
- ▶ Funkce: Biologická, výchovná, emocionální, ekonomická

▶ **Výchovné styly**

- ▶ Výchova **zavrhující**
- ▶ Výchova **rozmazlující**
- ▶ **Perfekcionalistická výchova**
- ▶ Výchova **úzkostná**
- ▶ **Autoritářská výchova**
- ▶ Akceptace dítěte a jeho rozvoje dle individuálních možností

Styly učení ve školním prostředí

▶ **Učební styly**

- ▶ Vznikají na genetickém podkladě
- ▶ Ovlivňuje je charakter učiva, věk i vzdělávací cíl

▶ **Auditivní typ**

- ▶ Obsah učiva je osvojován sluchovou cestou
- ▶ Poslech výkladu, kladení otázek, komunikace s učitelem

▶ **Vizuální typ**

- ▶ Učení zrakovou cestou
- ▶ Využití učebnic, zápisů, výpisků (diagramů), přehledů, apod.

▶ **Haptický typ**

- ▶ Osvojování učiva zejména skrze názorné pomůcky
- ▶ Pokusy, manipulace s předměty (modely, aj.)
- ▶ **Motorický typ**
  - ▶ Převažuje učení pohybem
  - ▶ Při osvojování učiva mění polohu, pomůckou je rytmizace

Postupy respektující styly učení žáků se SPU

- ▶ **Potřeba podpory vytrvalosti**
  - ▶ Žáci s SVP mívají obtíže v pozornosti, bývají nerozhodní, introverní + zvýšená unavitelnost
  - ▶ Vhodné je proložit plnění úkolů relaxací a pozitivní motivací před úkoly
- ▶ **Potřeba strukturovaných úkolů**
  - ▶ Nedostatek informací vede k nejistotě žáka, jak úkol zvládnout
  - ▶ Jasná struktura úkolů, zpřehledňující dílčí úkoly, zpětná vazba
- ▶ **Preference učebního stylu**
  - ▶ Auditivní (diskuze), vizuální (samostatná práce), etc.
- ▶ **Potřeba komunikace v učebních situacích**
  - ▶ U žáků s SVP nedostatky v interakci a komunikaci
- ▶ **Využití rodičovské autority**
  - ▶ Využívání zkušeností rodičů žáků s SPV vs. Hyperprotektivita
- ▶ **Potřeba přiměřených požadavků**

Úvod do reedukace

Co vše je třeba k napsání diktátu?

- ▶ Sluchová diferenciacie
  - ▶ Rozpoznat hlásky (délky, aj.)
- ▶ Zraková diferenciacie znaků
- ▶ Rozlišení posloupnosti písmen v prostoru a hlásek v čase
- ▶ Porozumění abecednímu systému
- ▶ Porozumění obsahu textu (správná interpretace)
- ▶ Orientace na stránce
- ▶ Pozornost a paměť

Zraková percepce

- ▶ Rozvíjí se od narození
- ▶ Předškolní věk - globální vnímání
  - ▶ Postupné rozlišování tvarů
- ▶ Rozvíjení zrakového vnímání = součást přípravy čtení a psaní
- ▶ Složky zrakové percepce:
  - ▶ Rozlišování barev a tvarů
  - ▶ Zraková diferenciacie
  - ▶ Zraková analýza a syntéza
  - ▶ Zraková paměť
  - ▶ Rozlišování figury a pozadí
  - ▶ Rozlišování reverzních figur
  - ▶ Cvičení očních pohybů

- ▶ Postřehování, zvětšování rozsahu fixací

Sluchová percepce

- ▶ Sluchové vnímání se vyvíjí od prenatálního období
- ▶ Vývoj od zvuků (věta - akustická jednotka) až ke vnímání jejich elementů
- ▶ U žáků s SPU
  - ▶ Opožděný vývoj sluchových funkcí
  - ▶ Obtíže při rozeznávání hlásek a jejich skládání do slov
- ▶ Reeducace sluchové percepce zahrnuje:
  - ▶ Nácvik naslouchání
  - ▶ Nácvik sluchové paměti
  - ▶ Cvičení sluchové diferenciacce (sluchového rozlišování)
  - ▶ Cvičení sluchové analýzy a syntézy
  - ▶ Vnímání a reprodukce rytmů

Orientace v prostoru a pravolevá orientace

- ▶ **Orientace v prostoru**
  - ▶ Nahoře - dole, vpředu - vzadu, nad - pod, vedle
  - ▶ První, poslední, předposlední, hned před, hned za ....
  - ▶ Spojeno s předčíselnými představami v matematice
- ▶ **Pravolevá orientace (PLO)**
  - ▶ PLO na sobě samotném

- ▶ PLO na sobě a v prostoru
- ▶ PLO na osobě obrácené proti sobě
- ▶ PLO při pohybu v prostoru

Komunikační dovednosti

- ▶ Řeč = schopnost využívat výrazové prostředky
- ▶ **Porozumění řeči**
  - ▶ Poznávání obrázků, Ukaž, čím jíme/cestujeme, instrukce
- ▶ **Artikulace a slovní zásoba**
  - ▶ Říkej co nejvíce předmětů v kuchyni, ve třídě, ...
  - ▶ Říkej předměty, hledej protiklady, tvoř zdvojnásobky
- ▶ **Gramatické kategorie, jazykový cit**
  - ▶ Ukazuj podstatná jména, hledej základ slov, slova opačného rodu, převed' jednotné/množné číslo, ...
- ▶ **Mluvní pohotovost**
  - ▶ Říkej slovo, které Tě napadne, charakteristické vlastnosti předmětů, tvoření holé věty, vyprávění, ...
- ▶ **Tempo, plynulost, modulace hlasu**
  - ▶ Říkadla, básničky, využívání diktafonu, ...

Metakognitivní dovednosti

- ▶ **Metakognice**
  - ▶ *„Naučit žáka, aby dokázal poznávat své vlastní poznávací procesy je předstupněm toho, aby je dokázal později i sám řídit“ (Mareš, 1998)*

- ▶ Jak naučit žáka, aby se sám dokázal co nejlépe učit?
  - ▶ Volení vhodných strategií a stylů učení
- ▶ **Autoregulační dovednosti** (3 fáze, Zimmerman 2002)
  - ▶ **Fáze uvažování**
    - ▶ Stanovení vlastních cílů, orientace na průběh učení, osvojení strategií potřebných pro zvládnutí úkolu, vnitřní motivace
  - ▶ **Fáze provádění a volní kontroly**
    - ▶ Plánování a efektivní řízení času, monitorování výkonu a vyučování sám sebe, kontrola a změn a průběhu za účelem dosáhnutí cíle
  - ▶ **Fáze sebereflexe**
    - ▶ Sebehodnocení použitých postupů a metod, stanovení příčin úspěchů/neúspěchů, přizpůsobení budoucích metod

Zásady reedukace

- ▶ **Vnitřní podmínky nápravy**
  - ▶ Schopnost koncentrace, motivace k práci, intelekt
- ▶ **Vnější podmínky**
  - ▶ Prestiž vzdělání v rodině, podpora učitele, rodiče, aj.
- ▶ **Zásady**
  - ▶ Nutný komplexní pohled na žáka a jeho situaci (komplexní diagnostika)
  - ▶ Vhodná obtížnost úkolů - odpovídající možnostem dítěte
  - ▶ Žák **MUSÍ** zažít úspěch v činnosti, kde selhávalo
  - ▶ Postup po malých krůčcích (umožňuje častěji zažít úspěch)
  - ▶ Pravidelná systematická strukturovaná práce

- ▶ Reeducace musí být prováděna s porozuměním - žák musí chápat, proč danou činnost dělá
- ▶ Denní nácvik - krátký, intenzivní (10 min ml.škol.věk, u starších dle možností)
- ▶ Prostředí bez rušivých vlivů
- ▶ Základem úspěchu je automatizace činností
- ▶ Přirozené metody a techniky práce

1. Reeducace dyslexie

Specifická porucha čtení, projevující se neschopností naučit se číst běžnými výukovými metodami.

Analyticko-syntetická metoda čtení

- ▶ hlásková metoda, vychází z mluveného slova a z toho, že český pravopis je fonetický - grafému odpovídá foném,
- ▶ děti si osvojují hlásku vyvozením ze slova, čtení po slabikách,
- ▶ využívá rytmicizace, říkadel, pohádek, obrázků

3 etapy

- Etapa jazykové přípravy na čtení - předslabikářové období.
- Etapa slabičně analytického způsobu čtení - slabikářové období.
- Etapa plynulého čtení.

Reeducace dyslexie vychází z *analyticko-syntetické metody čtení*.

Vlastní čtení se skládá ze *2 oblastí*, které se vzájemně ovlivňují (O. Zelinková, 2015):

- **Technika čtení, dekódování**

- ▶ Znakoprostorová identifikace písmen,
  - ▶ Spojení hláska - písmeno,
  - ▶ Spojování písmen do slabik,
  - ▶ Čtení slov se zvyšující se náročností hláskové stavby,
  - ▶ Čtení vět, souvislého textu.
- **Porozumění**
    - ▶ Porozumění izolovaným výrazům,
    - ▶ Mechanické porozumění na základě paměti,
    - ▶ Porozumění na základě pochopení souvislostí.

Základní techniky reedukace dyslexie

- Metoda obtahování.
- Metoda Fernaldové.
- Metoda postřehování.
- Čtení se záložkou (okénkem).
- Čtení v duetu.
- Metoda vyhledávání chyb.
- Metoda dublového čtení.

- Nácvik dlouhých a krátkých samohlásek.
- Metoda globálního čtení.

2. Reeducace dysgrafie

- ▶ **Porucha tvarů** - nedodrží tvary, komolí je, nepamatuje si správný postup, ...
  - ▶ Reeducace = nácvik správného algoritmu psaní (rozložení napsání písmene a fixace). Postupně psaní slov.
- ▶ **Porucha tahu** - viditelné napojování písmen, písmo neúhledné, mívá zkrácený sklon, křečovitě držení, ...
  - ▶ Reeducace = zaměření na spojování písmen - nácvik nejdříve na tabuli, poté na papíru
- ▶ **Porucha vztahu** - nedokáže psát písmena ve správném poměru, některá nepřírozeně veliká/malá, ...
  - ▶ Reeducace = postupná analýza chybných tvarů/velikostí, vhodné zařadit větší linky, popř. pomocné linky

3. Reeducace dysortografie

- ▶ **Rozlišování tvrdých a měkkých slabik (dy,ty,di,ti...)**
  - ▶ Tvrdé/měkké kostky, destičky s tvary
- ▶ **Rozlišování dlouhých a krátkých samohlásek**
  - ▶ Nejdříve prodlužuje, poté barevně zvýrazňuje, využívá bzučák, apod.
- ▶ **Rozlišování sykavek s, c, z, š, č, ž**
  - ▶ Karty s písmeny, obrázky se slovy, slova obsahující sykavky

▶ **Záměny písmen, chyby ve výslovnosti**

- ▶ Ideálně barevné rozlišení, logopedických říkanek. Rozklad a sklad slov, rozlišování písmen ve slovu

4. Reeducace dyskalkulie

- ▶ Při reeducaci nutno respektovat vývoj psychických funkcí a především vývojové úrovně dítěte
- ▶ Problematické úkoly dělíme na *menší kroky, důkladně procvičujeme a využíváme postupy v nových příkladech*
- ▶ Souběžně s *numerickým počítáním učíme dítě pracovat s kalkulačkou*
- ▶ **Cvičení**
  - ▶ **Předčíselné představy** - klasifikace, třídění, ...
  - ▶ **Číselné představy**
    - ▶ Základ pro provádění matematických operací
    - ▶ Utváření pojmu číslo - počítání s názornými pomůckami, pamětné počítání, číselná osa, rozklad čísel, apod.
  - ▶ **Základní matematické operace**
    - ▶ Provádění matematických operací (+/-/:/*)
    - ▶ Slovní úlohy a jejich zpracování
    - ▶ Geometrie
    - ▶ Převody jednotek
    - ▶ Orientace v čase
    - ▶ Finanční gramotnost

